

Przemiany, upadek, kryzys czy też transformacja - są najczęściej używanymi terminami w literaturze przedmiotu do opisywania procesów zachodzących w późnym antyku, szczególnie w odniesieniu do świata zachodniorzymskiego. Jeszcze do niedawna zachodzące wówczas procesy społeczno – ekonomiczne analizowano zarówno z poziomu całości imperium jak i poziomu mikroregionalnego wykorzystując głównie dane historyczne i archeologiczne, co umożliwiło jedynie korelację zachodzących w świecie późnorzymskim procesów ekonomicznych ze zmianami politycznymi i ogólnymi trendami społeczno-ekonomicznymi. W ostatnim czasie również fluktuacje klimatu i będące ich efektem zmiany środowiskowe zachodzące w połowie pierwszego tysiąclecia, zaczynają być coraz częściej uwzględniane w badaniach procesów i zjawisk mieniających świat rzymski doby późnego antyku. Na tym polu zauważalny jest brak interdyscyplinarnych i jednocześnie regionalnych badań i studiów koncentrujących się na potencjalnym wpływie zmian klimatu na rozwój społeczeństwa doby późnego okresu rzymskiego w regionie Adriatyku, zwłaszcza badań opierających się na danych wysokorozdzielczych. Do takich należą bowiem badania osadów jeziornych, które są najlepszym archiwum danych paleoklimatycznych dla późnego okresu holocenu. Chorwacja znajduje się między dwoma sub – basenami (zlewniami) Morza Śródziemnego. Jest to strefa graniczna między wpływem klimatycznym tzw. Oscylacji Północnego Atlantyku (NOA) a oddziaływaniem klimatu kontynentalnego. Wszystko to sprawia, że obszar wschodniego pobrzeża Morza Adriatyckiego jest doskonałym regionem do badania ewolucji osadnictwa rzymskiego w kontekście zmian środowiskowych zachodzących między III a VIII wiekiem n.e., w celu ustalenia potencjalnych powiązań między fluktuacjami klimatu a przemianami i reorganizacją sieci osadniczej.

Głównym celem projektu jest rekonstrukcja interakcji między środowiskiem naturalnym a przemianami osadniczo – społecznymi w ramach złożonego i różnorodnego zestawu procesów, które wpływały na świat rzymski od III do VII wieku. Aby go osiągnąć zostaną zgromadzone różnorodne dane i wskaźniki paleośrodowiskowe pozwalające na rekonstrukcję zmian środowiska i klimatu w północno-wschodnim regionie Adriatyku (rzymska północna Dalmacja i Histria). Scenariusz ten zostanie zestawiony z modelem transformacji sieci osadniczej w omawianym regionie (model bazujący na bazie GIS).

W celu realizacji część geoarcheologicznej projektu, starannie wyselekcjonowano cztery stanowiska archeologiczne (Tar-st. Blek, Tar-Vabriga, Istria; Lopar-Podšilo, Wyspa Rab, region Primorje i Gorski Kotar; Zatoka Plemići, region Zadar; Danilo Gornje - Šematorij – region Šibenik) które funkcjonowały w późnym okresie rzymskim. Stanowiska te są zlokalizowane na żyznych obszarach, co umożliwiło w przeszłości zróżnicowaną działalność gospodarczą (rolnictwo, hodowla lub obie te dziedziny), a także różne działania produkcyjne lub przetwórcze. Pozwoli to na wnikliwą analizę wykorzystanie gruntów i zasobów środowiska oraz poznanie wzorców interakcji między człowiekiem a otaczającym go ekosystemem. Wszystkie wyselekcjonowane stanowiska zostały wstępnie rozpoznane metodą (sondaże, badania powierzchniowe) przez wnioskodawców projektu, co w pełni potwierdziło ich przydatność w planowanych działaniach badawczych. W pierwszym - nieinwazyjnym etapie, zostaną wykonane zintegrowane badania geofizyczne połączone innymi metodami nieinwazyjnymi. W drugim zostaną przeprowadzone prace wykopaliskowe połączone z szczegółowymi badaniami i studiami interdyscyplinarnymi.

W celu regionalnej rekonstrukcji warunków klimatycznych zostaną wykonane wiercenia w osadach dennych trzech wybranych jezior położonych w dalmatyńskiej strefie przybrzeżnej: jezioro Vransko, jezioro Fruška lokva - Staw na wyspie Rab (dawne jezioro) i jezioro Velo Blato na wyspie Pag. Co bardzo ważne, jeziora przybrzeżne w regionie Dalmacji zawierają w zaspie osadów dennych nie tylko oscylacje klimatu jak i zmiany poziomu morza. W każdym jeziorze zostaną wykonane dwa wiercenia w celu uzyskania dwóch kolumn osadów dennych w celach porównawczych. W zależności od grubości badanych serii i zmian w litologii zostanie pobranych około 400 próbek do szczegółowych analiz laboratoryjnych.

Ostatecznym rezultatem projektu będzie stworzenie pierwszego scenariusza zmian klimatu i środowiska w późnym okresie rzymskim dla wschodniego regionu Adriatyku, który zostanie zintegrowany ze scenariuszem przemian sieci osadniczej zintegrowanym w bazie GIS, co będzie stanowić nowatorskie podejście w archeologii na rozpatrywanym obszarze. Zebrane i zinterpretowane dane zostaną następnie wykorzystane do stworzenia ogólnego scenariusza interakcji człowiek-krajobraz w późnej starożytności w regionie NE Adriatyku.